

are described by convex, concave functions and convex areas of admissible operating parameters. The active search of effective strategy with a wide scope for the problems with nonlinear criterion functions and restrictions proceeds.

Purpose. Creation of the synthesised algorithm of criterion function extreme determining at nonlinear restrictions with properties of global convergence.

Methodology. Theoretical researches are based on substantive provisions of the theory of nonlinear programming and the optimisation theory.

Findings. The problem of construction of the method of the nonlinear function extreme determining has been investigated, at nonlinear restrictions, as synthesised procedure on the basis of the symmetry principle and the generalised gradient. Initial nonlinear function and restriction will be transformed consistently to auxiliary symmetric function by methods of updating of algorithm of Woolf and K-transformation for the decision of a problem of minimisation. The constructed auxiliary function can be unimodal or multimodal. Further

to auxiliary function the two-step method of 'heavy ball' is applied for the purpose of the best use of the information received during the previous iteration. The given procedure allows us not to exclude variables from the initial problem that is important for problems with essentially nonlinear restrictions. The convergence of the method and the operability of the synthesised algorithm has been tested on a problem in MathCAD environment.

Originality. The effective procedure of nonlinear criterion function extreme determining at nonlinear restrictions for the decision of the optimisation problem, possessing properties of global convergence has been offered.

Practical value. The presented decision algorithm of the global optimization problem can be used for the decision of a wide range of practical problems of optimisation.

Keywords: *optimisation, nonlinear programming, parallel space, 'heavy ball'*

Рекомендовано до публікації докт. екон. наук В.І. Корсунюм. Дата надходження рукопису 19.07.12.

УДК 338.24

А.М. Мельников, канд. техн. наук, доц.,
О.В. Павленко

Державний вищий навчальний заклад „Національний гірничий університет“, м. Дніпропетровськ, Україна,
e-mail olik_sylaeva@mail.ru

ДО ПИТАННЯ ВРАХУВАННЯ СПЕЦИФІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВУГІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПРОЦЕСІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЇХ РОЗВИТКУ

А.М. Melnykov, Cand. Sci. (Tech), Associate Professor,
O.V. Pavlenko

State Higher Educational Institution "National Mining University",
Dnipropetrovsk, Ukraine, e-mail: olik_sylaeva@mail.ru

ON THE ISSUE OF TAKING INTO ACCOUNT OF THE SPECIFIC FEATURES OF COAL ENTERPRISES IN THE STRATEGIC PLANNING OF THEIR DEVELOPMENT

Мета. Розробка класифікаційної структури специфічних факторів внутрішнього середовища вугільних підприємств на етапі стратегічного планування їх розвитку.

Методи. Основною методикою дослідження є системно-логічний аналіз впливу природно-галузевих факторів внутрішнього середовища вугільного підприємства на процес стратегічного планування його розвитку.

Результати. Обґрунтована необхідність урахування галузевої специфіки функціонування підприємства в процесі стратегічного планування його розвитку та врахування специфічних умов функціонування вугільних підприємств; удосконалено понятійний апарат факторного аналізу внутрішнього середовища вугільного підприємства; проведена систематизація та вперше розроблена класифікація факторів впливу внутрішнього середовища вугільного підприємства на процес стратегічного планування його розвитку.

Наукова новизна. Полягає в доказі необхідності розвитку та поглиблення адаптації інструментів та методик стратегічного планування розвитку вугільних підприємств у відповідності до їх специфічних характеристик, розробці класифікації специфічних факторів впливу внутрішнього середовища вугільних підприємств на процес стратегічного планування їх розвитку.

Практична значимість. Виявляється в можливості використання даних результатів дослідження при складанні планів перспективного розвитку вугледобувних підприємств та формулюванні їх стратегії розвитку.

Ключові слова: *стратегія розвитку, процес стратегічного планування, специфічні фактори впливу, специфіка внутрішнього середовища, природно-галузеві особливості, видобуток вугілля*

Постановка проблеми. Аналіз статистичних даних та існуючих тенденцій в енергетичній сфері по-

казує, що домінуючим енергоресурсом у паливно-енергетичному балансі країни є природний газ (приблизно 45%), який, здебільшого, є імпортованим від одного постачальника, а саме Росії. Така залежність

України ставить під загрозу економічну самостійність та суверенітет України. Крім того, ситуація ускладнюється обґрунтованими прогнозами щодо подорожчання газу як на російському ринку, так і на світовому у зв'язку зі зменшенням кількості самого ресурсу (на даний момент відпрацювання російських родовищ складає 55–56%). Саме в такій ситуації на перший план виходить можливість задоволення енергетичних потреб країни силами вугільної галузі.

Зважаючи на світову тенденцію зростання попиту на вугілля й поступове перетворення його на головний енергоносіє, важливість розвитку вугільної галузі все більше зростає. Поступово вугілля перетворюється на найбільш надійний енергоресурс із довгострокових та глобальних позицій енергетичної безпеки. Отже, саме вугільна галузь є базою розвитку економіки, а її розвиток та стабільне функціонування – запорукою національної безпеки України. Цей висновок є дуже важливим для України, яка володіє значними запасами вугілля та недостатньою кількістю запасів нафти та газу.

Незважаючи на високий природний потенціал галузі, динаміка основних показників стану державного сектору вугільної промисловості свідчить про посилення кризи в галузі. Стрімке зменшення кількості діючих шахт (з 276 в 1991 році до 140), виробничих потужностей (із 193 млн тонн вугілля в 1991 році до, приблизно, 80 млн тонн вугілля останніми роками) та обсягів поставки вугілля на внутрішній ринок державними вугільними підприємствами посилює енергетичну залежність та загрожує енергетичній безпеці держави. Більшість державних підприємств вугільної промисловості фактично є банкрутами, що продовжують функціонувати в ринкових умовах лише за рахунок надання державної підтримки. Знизився людський потенціал галузі — за останні 16 років чисельність працівників зменшилася на 640 тис., або на 74% від загальної кількості працівників.

Відповідно, у структурі енергоспоживання України необхідно збільшити частку вугілля, оскільки в довгостроковій перспективі саме вугілля є основним джерелом енергії для задоволення потреб економіки [1, 2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з розробкою теоретичних основ і стратегічних напрямів розвитку промислових підприємств, привертала увагу багатьох дослідників, таких як О. Алімов, О. Амоша, І. Булеєв, А. Воронкова, Ф. Євдокимов, А. Кабанов, В. Микитенко, А. Наливайко, В. Пастухова, В. Пономаренко, В. Саллі, О. Тридід, В. Хобота, М. Чумаченко, С. Янко, А. Бардась [3–7].

Однак сучасні підходи формування стратегії розвитку шахт потребують подальшого вдосконалення, урахування впливу факторів зовнішнього середовища, галузевої специфіки й особливостей функціонування кожного окремого вугледобувного підприємства.

Для усунення чинників, що перешкоджають розвитку галузі, необхідно вдосконалити відповідний механізм нормативно-правового регулювання, послідовно змінити підхід до державного управління, провести

реформування відносин власності, покращити економічне середовище та фінансово-економічне становище підприємств галузі, а також забезпечити належну організацію виробництва. Необхідність впровадження системного підходу до вирішення питання розвитку вугільної галузі впливає з визначення основної проблеми її функціонування: частина вугледобувних підприємств не є ринковими суб'єктами, тоді як середовище, в якому вони працюють, є ринковим.

Незважаючи на велику кількість пропозицій, висунутих ученими, фахівцями-практиками щодо покращення стану вугільної промисловості, остання знаходиться в кризовому стані. У державі практично відсутні ефективна стратегія розвитку та дієва економічна політика відродження та розвитку галузі.

За таких умов успішне управління зумовлює необхідність пошуку надійних механізмів забезпечення стійкої роботи підприємств у цей період. Значне місце в забезпеченні управління підприємствами в складних умовах належить плануванню, що є невід'ємним фактором безперервної роботи підприємства. Планування пов'язане зі свідомим вибором перспектив і скоординованих рішень, що забезпечують ритмічність виробництва та стійке фінансове становище [4].

Хоча запропоновано низку методичних підходів щодо вдосконалення механізму розробки стратегічних і тактичних заходів із забезпечення стійкого функціонування вугледобувних підприємств, на нашу думку, увага, у більшій мірі, зосереджена на досить короткострокову перспективу, питання стратегічного планування на підприємствах гірничодобувної промисловості розглянуті поверхнево та в недостатньому обсязі.

Для виведення вугільної галузі з кризового стану та усунення існуючих проблем необхідне правильне розуміння стратегії розвитку галузі та застосування стратегічного планування розвитку, так як воно є інструментом, що допомагає в прийнятті стратегічних рішень, скерованих на впровадження нововведень і змін на підприємстві з метою досягнення бажаного стратегічного результату.

Стратегічну діяльність уже визнано окремим перспективним предметом дослідження. Зовнішнє середовище набуло високого динамізму, нестабільності та невизначеності. В умовах загострення конкуренції, високих темпів технологічних та структурних зрушень, насичення ринків товарами, зростання ролі держави і т. п. важливість можливостей стратегічного планування стає очевидною. Проте в Україні теорія та практика стратегічного планування лише починають зароджуватись і посідати належне місце. Специфіка українських підприємств потребує не тільки застосування окремих інструментів стратегічної діяльності, а й адаптації самого процесу стратегічного планування.

На вугільних підприємствах ще застосовуються застарілі методики планування без урахування ринкових змін, удосконалення світових концепцій та підходів у теорії стратегічного планування. Крім того, вугільні підприємства мають ряд специфічних особливостей, які необхідно враховувати при розробці та впровадженні процесу стратегічного планування.

Метою даної статті є: виявлення індивідуальних особливостей функціонування вугільних підприємств та їх впливу на процес стратегічного планування розвитку; обґрунтування доцільності застосування стратегічного планування на вугільних підприємствах, адаптації інструментів та методик стратегічного планування у відповідності до їх специфічних характеристик; розробка та обґрунтування класифікаційної структури індивідуальних факторів впливу внутрішнього середовища вугільних підприємств.

Основна частина. На відміну від більшості підприємств, вугільне підприємство є об'єктом як техногенного, так і природного середовища. Кожне окреме вугільне підприємство характеризується унікальним сполученням різних індивідуальних параметрів, причому за деякими з них воно знаходиться в кращому, а за деякими – у гіршому становищі порівняно з іншими вугільними підприємствами. Зважаючи на це, постає питання віднесення різних вугільних підприємств до окремих категорій, що є вже достатньою мірою обґрунтованим. Одним із важливих критеріїв поділу на категорії постають саме специфічні характеристики вугільного підприємства в контексті його внутрішнього середовища.

В якості досліджуваних підприємств було обрано вугільні підприємства Західного Донбасу, зокрема ПАТ „ДТЕК Павлоградвугілля“ – одне з найбільших вугледобувних підприємств України. До складу об'єднання входять 10 шахт, а також підприємства транспортної та виробничої інфраструктури. ПАТ „ДТЕК Павлоградвугілля“ здійснює видобуток вугілля на території Павлоградсько-Петропавлівського вугленосного району Західного Донбасу. Підприємство здійснює видобуток енергетичного та коксівного вугілля, при цьому основний об'єм припадає на енергетичне вугілля. Продукцію об'єднання постачає, в основному, на теплові електростанції та коксохімічні підприємства.

Аналіз впливу факторів внутрішнього середовища вугільного підприємства на його функціонування та розвиток доцільно здійснювати на основі їх поділу на виробничо-технічні, фінансово-господарські, організаційно-управлінські та природно-галузеві фактори.

Виробничо-технічні – фактори, що формуються й закладаються на стадії створення підприємства та організації його виробничої структури. Сюди потрібно віднести фактори технічної бази підприємства (рівень сучасності та автоматизації устаткування, виробничі потужності) та фактори організації виробничих процесів (тип виробництва, завантаження виробничих потужностей тощо).

Фінансово-господарські – фактори, що сформовані фінансово-господарським станом підприємства (наприклад, показники майнового стану, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності підприємства).

Організаційно-управлінські – фактори, що сформовані системою цілей підприємства, стратегією їх досягнення, організаційною структурою управління, специфікою управлінських процесів та організаційної культури.

Природно-галузеві – фактори, сформовані й обумовлені природно-географічними умовами функціонування підприємства та специфікою галузі, її технологічними процесами (тяжіння до певного виду ресурсу, залежність від природно-кліматичних умов, капітало- та працемісткість, складність виробництва тощо). Саме природно-галузеві фактори є найбільш специфічними, і на них буде націлена основна увага в даній роботі. Місце природно-галузевих факторів у загальній системі факторів впливу внутрішнього середовища на вугільне підприємство графічно зображено на рис. 1.

Рис.1. Фактори впливу внутрішнього середовища на вугільне підприємство

Природно-галузеві фактори – це такі фактори впливу внутрішнього середовища вугільного підприємства, що обумовлені специфікою вугільної галузі та природними характеристиками того родовища, яке розробляється, обумовлюють якісний склад продукції підприємства, характеризують зміни в галузі, напрями її розвитку та можливі перешкоди на цьому шляху. Основною класифікаційною ознакою природно-галузевих факторів внутрішнього середовища вугільного підприємства, на нашу думку, доцільно назвати можливість зміни ступеня впливу факторів цієї групи на процес стратегічного планування розвитку підприємства. Тому природно-галузеві фактори впливу внутрішнього середовища, у свою чергу, доцільно розділити на підгрупи, що показані на рис. 2.

Рис. 2. Природно-галузеві фактори впливу внутрішнього середовища на вугільне підприємство

1. Природно-якісні фактори – фактори впливу внутрішнього середовища на вугільне підприємство, обумовлені якісними показниками корисних копалин та геолого-кліматичними характеристиками родовища. За визначеною класифікаційною ознакою ця підгрупа

факторів є найбільш незмінюваною та константною. У свою чергу, природно-якісні фактори, з огляду на раціональність викладення матеріалу, необхідно розділити на якісні та кількісні фактори впливу внутрішнього середовища на вугільне підприємство.

1. Кількісні фактори. Предметом праці для вугільного підприємства є корисні копалини, що видобуваються. В основу кількісних факторів покладені такі природні константні характеристики родовища як кількість запасів корисних копалин, глибина, умови залягання та потужність пластів. Крім того, використовуваний предмет праці (вугілля) належить, як і більшість корисних копалин, до невідновлюваних природних ресурсів, тобто є з самого початку кількісно обмеженим. Це, у свою чергу, впливає на використання певних технологій видобутку, а також впливає на собівартість видобутку та ціну кінцевого продукту.

За аналітичними даними, промислові запаси „ДТЕК Павлоградвугілля“ складають 649,7 млн тонн, що, при існуючому рівні видобутку, представляє забезпеченість вугіллям на термін 52 роки. Досліджувані шахти є порівняно новими, забезпеченими запасами, але характеризуються достатньо непростими природними умовами, зокрема газо- та водонасиченістю, нестійкими бічними породами, що створює додаткові проблеми із провітрюванням та забезпеченням умов охорони праці. Крім того, значна кількість запасів (понад 51%) зосереджена в пластах потужністю 0,55–0,8 м.

2. Якісні фактори. Якість та цінність корисних копалин, що видобуваються, зокрема вугілля, обумовлені природою. Немає прямої залежності якості видобутої сировини від технологічного рівня виробництва. Звичайно за допомогою певних організаційно-технічних заходів можна дещо впливати на якість продукції вугільного підприємства, особливо у процесі переробки сировини, але в значній мірі відобразитися на вартості це не буде, як і суттєво не відобразиться на ній і зростання витрат при погіршенні умов видобутку.

Якість українського вугілля досить низька й продовжує знижуватися у зв'язку з виснаженням вугільних пластів. Так вміст золи у видобутому вугіллі для внутрішнього користування збільшився з 29,8% у 1991 р. до 37,9% у 2005 році, а в експортному вугіллі зріс з 18,3% до 25,5%. Водночас, вміст сірки дуже високий (у середньому 2,5%). Тому необхідно проводити попередню обробку вугілля для покращення його якості, що значно знижує конкурентну здатність українського вугілля на міжнародному ринку [8].

Технічні показники досліджуваних шахт та кінцеві результати їх діяльності обумовлені природними умовами та характеристиками розроблюваного родовища. Погіршення гірничо-геологічних умов (збільшення глибини видобутку, відпрацювання пластів з високою газо- та водонасиченістю, коливання температури масиву порід, нестійкість бічних порід, розробка тонких пластів вугілля) веде до зростання питомих капітальних витрат на підтримання фондомісткості видобутку вугілля [9].

Незважаючи на високу складність та глибину залягання українських запасів вугілля, значну кількість

забалансових нетехнологічних покладів, можна стверджувати, що Україна здатна вирішити енергетичні проблеми, розвиваючи власну вугільну промисловість, та суттєво зменшити свою залежність від країн-експортерів енергоносіїв [1]. А це і є першочерговим стратегічним питанням національної економічної безпеки України.

II. Природно-технологічні фактори – фактори, обумовлені можливістю використання конкретної технології видобутку вугілля в конкретних гірничо-геологічних умовах родовища, що розробляється. Дана підгрупа факторів є більш змінюваною в порівнянні з природно-якісними факторами і, хоча гірничо-геологічні умови родовища накладають деякі обмеження, сучасний рівень технологічного розвитку надає деяку варіативність при виборі та впровадженні окремих технологічних рішень.

Горизонт стратегічного планування на вугільному підприємстві обмежений терміном відпрацювання шахтного поля. Крім того, необхідно відмітити прямий вплив виробничої потужності вугледобувного підприємства на термін його роботи. Сьогодні аналітиками підраховано, що на діючих шахтах ПАТ „ДТЕК Павлоградвугілля“ із 649,7 млн тонн балансових запасів вугілля 54% складає енергетичне вугілля. Однак, при видобутку близько 15% вугілля втрачається, що пов'язано зі складними гірничо-геологічними умовами та недосконалим технологічним рівнем видобутку. Найбільш інтенсивно відпрацьовуються, в основному, найбільш продуктивні за потужністю вугільні пласти, запаси яких швидко вичерпуються. Це призводить до скорочення терміну роботи шахти і, як наслідок, до її закриття. Дана проблема може вирішуватися за рахунок впровадження нетрадиційних методів видобутку корисних копалин, залучення до процесу видобутку пластів малої потужності та складних за гірничо-геологічними та гірничотехнічними умовами. Це наочно видно на прикладі шахт ПАТ „ДТЕК Павлоградвугілля“, які при залученні до відпрацювання пластів малої потужності можуть значно збільшити термін роботи підприємств (таблиця).

Таблиця

Термін служби шахт Західного Донбасу

Шахта	Термін роботи при відпрацюванні пластів потужністю до 0,8 м, років	Термін роботи при залученні до відпрацювання пластів 0,55–0,8 м, років
„Ім. Н.І. Сташкова“	5	20
„Благодатна“	5	15
„Терновська“	8	20
„Ювілейна“	10	30
„Степова“	15	80
„Павлоградська“	15	16
„Самарська“	25	30
„Дніпровська“	40	60
„Ім. Героїв Космосу“	45	80
„Західно-Донбаська“	50	110

Екологічні обмеження, що можуть впливати на розвиток видобутку та переробки сировини, наступні. Це відсутність місць для складування пустих порід та шламів; обов'язковість запобігання забруднення та ерозії земельних ділянок; необхідність мінімізації викидів забруднюючих речовин та парникових газів в атмосферу та мінімізації використання небезпечних речовин і матеріалів; неприпустимість забруднення водних ресурсів, деформацій поверхневих охоронюваних об'єктів; необхідність впровадження та використання механізмів утилізації виробничих відходів; необхідність дотримання вимог національного та європейського законодавства в цій галузі. Вугільна промисловість спричиняє цілу низку серйозних екологічних проблем, а саме, — забруднення повітря, зміна геологічного, гідрологічного та гідрохімічного режимів територій, на яких розташовані вугледобувні підприємства. За обсягами викидів забруднюючих речовин та за мірою їх впливу на природне середовище гірничо-промислова галузь посідає четверте місце після хімічної, металургійної галузей та сільськогосподарства. Забруднення при підземному способі видобутку вугілля відбувається природним та вугільним пилом, отруйними газами, поліциклічними ароматичними вуглеводнями, теплом, підземними водами, породами та іншими речовинами.

III. Структурно-функціональні фактори – фактори, обумовлені масштабами, складністю та специфікою організаційних структур вугільних підприємств. Дана підгрупа природно-галузевих факторів впливу внутрішнього середовища на вугільне підприємство є найбільш змінюваною та варіативною. У даному випадку спостерігається більший вплив специфіки галузі, а не природно-кліматичних умов та гірничо-геологічних характеристик родовища. Дану підгрупу факторів внутрішнього середовища вугільного підприємства доцільно розділити на організаційно-структурні, що обумовлені специфікою та складністю організаційної структури вугільного підприємства, та виробничо-функціональні, що обумовлені специфікою виробничого процесу на підприємстві.

1. Організаційно-структурні фактори. Вугільне підприємство розміщується не в оптимальних з точки зору наявності трудових, матеріальних, енергетичних та інших ресурсів географічних районів, а тяжіє до покладів корисних копалин. При визначенні оптимального рівня об'єму виробництва першочергову роль відіграє не споживча потреба в даному продукті, а раціональність вибору технології та системи розробки, спричинена індивідуальними характеристиками конкретного родовища. Величина виробничої потужності вугільного підприємства залежить від величини запасів корисних копалин, їх гірничо-геологічних характеристик, можливостей запроєктованої технології видобутку, використовуваної техніки й технічних можливостей окремих стадій виробничого процесу.

Однією з найбільш специфічних характеристик вугільного підприємства є безперервне переміщення й територіальна роз'єднаність робочих місць (очисних та прохідницьких заборів, вантажних пунктів і транспортних комунікацій) і, як наслідок, постійна зміна умов роботи окремих технологічних ланок підприємства. Ця обставина істотно ускладнює загальну координацію та організацію робіт на підприємстві. Крім того, через постійну зміну природних характеристик родовища, виникає постійна необхідність у додаткових капітальних вкладеннях.

Вугільне підприємство характеризується безперервністю та синхронізацією підготовчих робіт, процесів відпрацювання пластів і робіт по підтриманню та збереженню фронту очисних робіт, чітким взаємозв'язком окремих частин виробничого процесу.

2. Виробничо-функціональні фактори. Специфічні особливості вугільного підприємства зумовлюють велику тривалість циклу відтворення, його високу капіталоємність, фондомісткість і трудомісткість. Собівартість видобутку вугілля на різних вугільних підприємствах достатньо відрізняється, що знову ж таки пояснюється різними гірничо-геологічними та географічними умовами родовища, різними природними характеристиками вугілля та застосуванням різних технологій видобутку. Ця обставина зумовлює високий ступінь відмінності величини затрат на видобуток та переробку сировини різних родовищ.

Отже, вищевикладені фактори впливу внутрішнього середовища вугільного підприємства на процес стратегічного планування його розвитку можна представити у вигляді загальної класифікаційної структури, поданої на рис. 3.

Отже, вугільна галузь України перебуває в кризовому стані, а виведення її на новий рівень є особливо важливим національним питанням. На даний момент чітко простежується тенденція нерационального використання ресурсів та збільшення фондівіддачі при збільшенні видобутку корисних копалин. Застосування на вугільних підприємствах стратегічного планування може допомогти вирішити багато актуальних питань щодо ефективності функціонування та розвитку. Тому актуальності набуває адаптація відомих методик та інструментів стратегічного планування для специфіки та умов діяльності українських вугільних підприємств. Але, незважаючи на однакову специфікацію діяльності, певну схожість економіко-технологічних процесів на вугільних підприємствах, потрібно відмітити велику кількість різних факторів, що необхідно враховувати при використанні стратегічного планування. Тому вважаємо доцільним застосування та використання на етапі стратегічного планування розвитку вугільного підприємства, представленої та обґрунтованої в даній роботі, класифікаційної структури факторів впливу внутрішнього середовища на досліджуване вугільне підприємство.

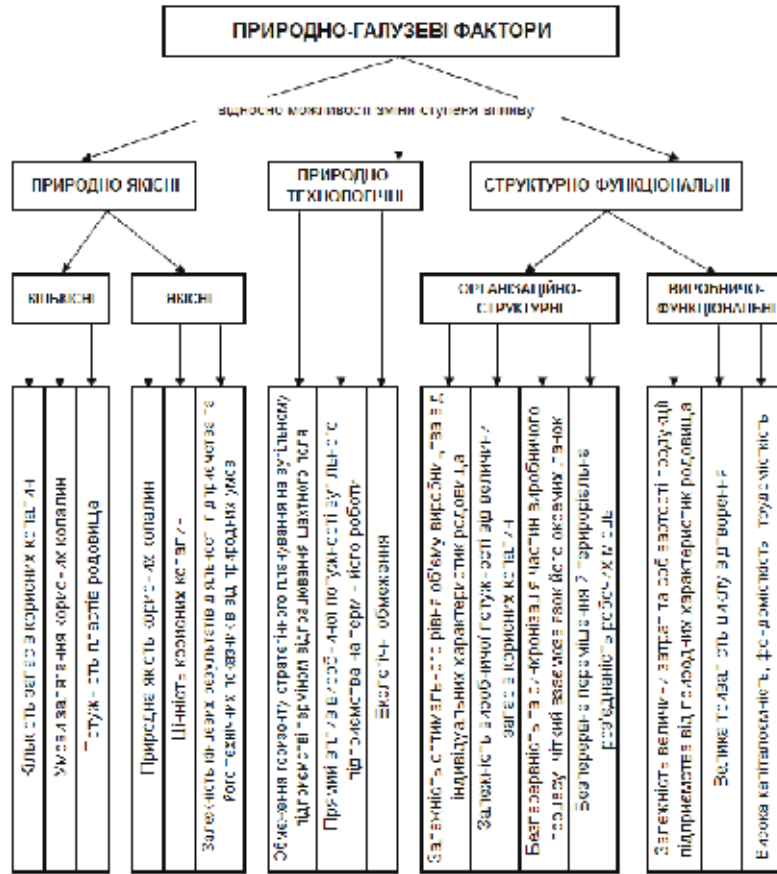

Рис. 3. Класифікаційна структура природно-галузових факторів впливу внутрішнього середовища на вугільне підприємство

Висновки.

1. Обґрунтована доцільність та актуальність застосування й адаптації загальноприйнятих інструментів стратегічного планування розвитку вугільного підприємства, визначенні та проаналізовані специфічні фактори впливу внутрішнього середовища на процес стратегічного планування розвитку вугільних підприємств.
2. Доведена необхідність урахування галузевої специфіки функціонування підприємства в процесі стратегічного планування його розвитку та врахування специфічних умов функціонування вугільних підприємств.
3. Удосконалено понятійний апарат факторного аналізу внутрішнього середовища вугільного підприємства.
3. Представлена систематизація та класифікація специфічних факторів внутрішнього середовища вугільного підприємства на етапі стратегічного планування його розвитку.

Список літератури / References

1. Про затвердження програми „Українське вугілля“: Постанова КМУ від 19 вересня 2001 р. № 1205 // Енергоінформ. – 2001. – 11–17 жовт. (№41).– С. 5–6.
 “On the approval of the program “Ukrainian Coal”: Decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 19, 2001, no.1205”, *Enerhoinform*, (no.41), Oct 11–17, 2001, pp. 5–6.

2. Програма соціально-економічного розвитку Донецької області на 1998–2000 роки. – Донецьк: Донецька облдержадміністрація, 1998. – 804 с.
 “The program of socio-economic development of the Donetsk region for 1998–2000”, Donetsk Regional State Administration, Donetsk, 1998, 804 p.

3. Салли В.И. Экономические проблемы поддержания мощности малоэффективных угольных шахт Украины. Монография. / В.И. Салли, Б.Л. Райхель, В.Я. Швец – Днепропетровск: Издательство НГУ, 2002. – 228 с.
 Sally, V.I., Reichel, B.L. and Shvets, V.Ya. (2002), *Ekonomicheskiye problemy podderzhaniya moshchnosti maloeffektivnykh ugolinykh shakht Ukrainy* [Economic Problems of Capacity Maintaining of Inefficient Coal Mines in Ukraine], monograph, Publishing house NМУ, Kiev, Ukraine.

4. Киткін В.П. Стратегічне планування на вугледобувних підприємствах. / Киткін В.П., Белозерцев О.В., Фесенко І.А. // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: економічна. – Донецьк: ДонНТУ, 2004. – Випуск 87. – С. 51–60.
 Kytkin, V.P., Bielozertsev A.V., Fesenko, I.A., (2004), “Strategic planning for mining companies”, *Proceedings of the Donetsk National Technical University. Series: Economic*, Issue 87, pp. 51–60.

5. Моссаковский Я.В. Экономика горной промышленности: учебник для ВУЗов. / Я.В Моссаковский. – М.: МГУ, 2004. – 525 с.

Mossakovskii Ya.V. (2004), *Ekonomika gornoy promyshlennosti* [Economy of Mining Industry], textbook for colleges and universities, MGGU, Moscow Russia.

6. Рассуждай Л.Н. Принципы разработки системы стратегического планирования развития угольной промышленности Украины. / Рассуждай Л.Н. // Уголь Украины. – 2007. – №4. – С. 33–45.

Rassuzhday L.N. (2007), “Principles of the strategic planning of the development of coal industry of Ukraine”, *Ugol Ukrainy*. No. 4. pp. 33–45.

7. Мельников А.М. Теоретичні та прикладні аспекти становлення та розвитку конкурентоспроможної економіки. / Мельников А.М., Собко Н.Б. // Методологічні основи визначення конкурентного статусу гірничого підприємства: Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції (25 листопада 2011). – Кривий Ріг: Видавничий центр КТУ, 2011 – С. 268–270

Melnikov, A.M. and Sobko, N.B. (2011), “Theoretical and applied aspects of formation and development of a competitive economy”, *Methodological foundations of determining of mining enterprise competitiveness: Proc.of the Interuniversity Scientific Conference*, Publishing Center CTU, Krivoy Rog, Ukraine, pp. 268–270.

8. ОЕСР / МЕА. Україна: огляд енергетичної політики [Електронний ресурс]. – Франція, IEA Publications, 2006. – 380 с. – Режим доступу: www.iaea.org/Textbase/nppdf/stud/06/Ukraine2006-UKR.pdf

OECD / IEA. (2006), “Ukraine: Energy Policy Review”, available at: www.iaea.org/Textbase/nppdf/stud/06/Ukraine2006-UKR.pdf, access date: May 20, 2012

9. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України: офіційний веб-сайт. Енергетична стратегія України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу на 20.05.2012: <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>

Ministry of Energy and Coal Industry of Ukraine: official website. (2012), “Energy Strategy of Ukraine”, available at: <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>, access date: May 20, 2012

Цель. Разработка классификационной структуры специфических факторов внутренней среды угольных предприятий на этапе стратегического планирования их развития.

Методы. Основной методикой исследования является системно-логический анализ влияния природно-отраслевых факторов внутренней среды угольного предприятия на процесс стратегического планирования его развития.

Результаты. Обоснована необходимость учета отраслевой специфики функционирования предприятия в процессе стратегического планирования его развития и учета специфических условий функционирования угольных предприятий; усовершенствован понятийный аппарат факторного анализа внутренней

среды угольного предприятия; проведена систематизация и впервые разработана классификация факторов влияния внутренней среды угольного предприятия на процесс стратегического планирования его развития.

Научная новизна. Заключается в доказательстве необходимости развития и углубления адаптации инструментов и методик стратегического планирования развития угольных предприятий в соответствии с их специфическими характеристиками, разработке классификации специфических факторов влияния внутренней среды угольных предприятий на процесс стратегического планирования их развития.

Практическая значимость. Проявляется в возможности использования данных результатов исследования при составлении планов перспективного развития угледобывающих предприятий и формулировании их стратегии развития.

Ключевые слова: стратегия развития, процесс стратегического планирования, специфические факторы влияния, специфика внутренней среды, природно-отраслевые особенности, добыча угля

Purpose. To develop classification of specific factors of the internal environment of coal enterprises at the stage of strategic planning of their development.

Methodology. The research has been carried out by means of the system and logic analysis of influence of natural industry factors of the internal environment of the coal enterprise on the process of strategic planning of its development.

Findings. We have substantiated the necessity of taking into account the industrial specifics of functioning of enterprise in the strategic development planning process and consideration of the specific conditions of the coal companies. We have improved the conceptual apparatus of the factor analysis of the internal environment of coal enterprises and conducted systematization and developed classification of factors the internal environment of coal-producing enterprise influencing the strategic planning process of its development.

Originality. The necessity of development and improvement of tools and methods of coal-producing enterprises strategic development planning in accordance with their specific characteristics has been proved. The classification of specific factors of internal environment of coal-producing enterprises influencing the strategic development planning process has been made.

Practical value. The results can be used in planning of future development of coal mines and formulation of their development strategy.

Keywords: development strategy, strategic planning process, specific influence factors, specific internal environment, natural industry features, coal mining

Рекомендовано до публікації докт. екон. наук О.Г. Вагоновою. Дата надходження рукопису 18.05.12.